

MEVLİD-NÂME

(M. Fatih Köksal, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, 786 s.)

Kamil Ali GIYNAŞ*

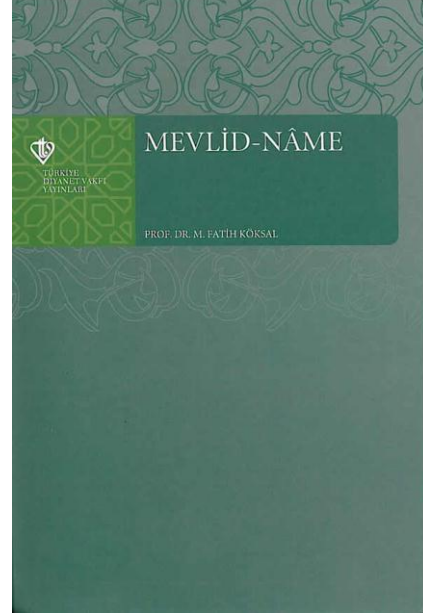
“Mevlid” kelimesi Arapça “v, l, d” kökünden gelip mimli mastar olarak “doğma, vilâdet; doğurma”, mef’il bâbında ism-i zaman veya ism-i mekân olarak “doğum zamanı” veya “doğum yeri” ve “birinin doğum günü” anlamlarına gelir. Çoğulu “mevâlid” ve “mevâlid”dir.

Bir kimsenin, bilhassa Hz. Muhammed’in doğum günü vesilesiyle düzenlenen anma merasimi de zamanla “mevlid” olarak anılmaya başlanmıştır.

Türkçede ise “mevlid” Hz. Muhammed’in doğumu, bu doğum münasebetiyle yapılan muhtelif törenler ve hassaten de Süleyman Çelebi’nin *Vesîletü’n-necât* adlı meşhur eseri için kullanılmış ve kullanılmaktadır. Öyle ki aslında bir nazım şeklinin adı olan “mesnevî” Mevlânâ Celâleddîn Rûmî’nin ünlü eserinin özel adı olarak halk arasında nasıl yaygınlaşmışsa, Türk-İslâm edebiyatında bir tür adı olan “mevlid” de Süleyman Çelebi’nin eseriyle öylece özdeşleşmiştir.

M. Fatih Köksal’ın hazırladığı *Mevlid-nâme* isimli eser, edebiyatımızda Hz. Muhammed’in doğumu için birçok mevlid yazıldığını ve bunlardan önemli bir miktarının da şimdiye kadar bilinmediğini göstermektedir.

Mevlid-nâme “Giriş” ve iki ana bölümden oluşmaktadır. “Giriş”te “Mevlid Adı” ve “Mevlid Edebiyatı ve İslâmî Edebiyatta İlk Mevlidler” başlıkları bulunmaktadır. “Mevlid Adı” başlığı altında, mevlid kelimesinin kökeni ve bu kelimenin anlamlarına değinilmiş, “mevlid” ve “mevlûd” şeklinde adlandırılan bu tür için hangi kullanımın doğru olduğu tartışılmış ve sonuç olarak her iki kullanımın da doğru olduğu belirtilmiştir. “Mevlid Edebiyatı ve İslâmî Edebiyatta İlk Mevlidler” başlığı altında Hz. Muhammed’i öven, onun üstün vasıflarını anlatan şairlerin varlığına daha onun sağlığında rastlandığı, bunlardan Hassân ibn Sâbit ile Ka’b ibn Zuhayr’ın şiirlerinin sonradan yazılacak olan mevlidlere ilham kaynağı olarak kabul edilebileceğine

* Arş. Gör.; Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, kagiynas@gmail.com

değnilmiştir. Arap edebiyatındaki ilk mevlid örnekleri belirtildikten sonra İran edebiyatında mevlid türünün gelişmediği ifade edilmiştir.

Birinci bölümün ana başlığı “Türk Edebiyatında Mevlid”dir. İlk alt başlık olan “Türk Edebiyatında Edebî Bir Tür Olarak Mevlid”de mevlid türüyle ilgili tespit ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Türk edebiyatında yazılan ilk mevlidin Ahmedî'nin *İskender-nâme*'sinin bir nüshasında yer alan Mevlid'i olduğu belirtilen bu bölümde son olarak bu çalışmada hangi eserlerin değerlendirme dışı tutulduğu belirtilmiştir. Buna göre eserde, mevlid adını veya başlığını taşıyor olsa da a) siyerler, b) mensur eserler, c) aruz vezniyle yazılmayanlar, d) Hz. Muhammed'den başkaları için yazılanlar, e) müstakil bir eser hâlinde olmayanlar değerlendirme dışı tutulmuştur.

Birinci bölümün ikinci alt başlığı “Mevlid Edebiyatının Şâhikası: Vesîletü'n-necât, Muhtevası, Kaynakları ve Tesirleri”dir. Bu başlık altında mevlid denilince ilk akla gelen Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-necât*'ını önemli ve değerli kılan unsurlar üzerinde durulmuş, eser kaynakları ve tesirleriyle birlikte incelenmiştir.

Birinci bölümün üçüncü ve son alt başlığı “Diğer Türkçe Mevlidler”dir. Bu alt başlık da dört alt başlığa ayrılmaktadır. Birinci alt başlık “Mevlid Metinlerinin Tespitinde Karşılaşılan Zorluklara Dair”dir. Burada mevlitlerle ilgili karşılaşılan zorlukların müellifler, müstensihler, kütüphaneciler ve araştırmacılardan kaynaklandığı belirtilerek bunlarla ilgili örnekler verilmiştir.

“Bilinen Türkçe Mevlidler” başlığını taşıyan ikinci başlıkta Türkçe mevlid kaleme aldığı tespit edilen 78 müellif ve eserleri kronolojik olarak verilmiştir.

Bir diğer başlık olan “İlgili Literatürde Bulunmayan Mevlidler”de, bugüne kadar yapılmış yayınlarda isimleri geçmeyen 44 adet mevlid, müellifin adının / mahlasının alfabetik sırası gözetilerek eser adı, eserin nüshaları vb. kısa bilgilerle tanıtılmıştır.

İncelemenin Türkçe mevlidlerle ilgili kısmının sonunda ise aslında mevlid yazarı olmadığı hâlde çeşitli çalışmalarda kendisine mevlid isnat edilen isimler “Mevlidi Olmadığı Hâlde Kendisine Mevlid Atfedilen Şairler” başlığı altında verilmiştir. “Muhtelif Yayınlarda Kendisine Mevlid Atfedilen Şairler” başlığı altında 15 şairin, “Kütüphane Katalog ve Kartotekslerinde Kendisine Mevlid Atfedilen Şairler” kısmında ise 16 şairin ismi bulunmaktadır. Hususiyile bu bölüm, türü ne olursa olsun, eserler ve müellifleri üzerine hüküm verirken, değerlendirmelerde bulunurken ne denli dikkatli olunması gerektiğini gösteren bir ders kabilindedir.

İkinci ana başlık “Mevlid Metinleri” şeklindedir. Bu bölümde daha önce yayımlanmamış toplam 12 mevlid tam metin olarak neşredilmiştir. Bu mevlidler ve müellifleri şöyledir:

1. Zaîf Mevlidi (Mecma’u’l-envâr, XV. yy.)
2. Recâî Mevlidi (Mevlidu’n-nebî, XV. yy.)
3. Nasîb(î) Mevlidi (Mevlûdu’n-nebî, XV. yy.)
4. Muhyî Mevlidi (Mustafa Mevlidi, XV-XVI. yy.)
5. Sıdkî Mevlidi (XIX. yy.)
6. Re’fet Mevlidi (Tarz-ı Cedîd, XIX. yy.)
7. Naîm(î) Mevlidi (İlhâm-ı Celîl [?], XIX. yy.)
8. Rüşdî-Mes’ûd Mevlidi (Müşterek Mevlûd, XIX. yy.)
9. Fatma Kâmile Mevlidi (Hâdiyyü’l-cinân, XIX. yy.)
10. Zeynî Mevlidi (XIX-XX. yy.)
11. Muhyî-i Mekkî Mevlidi (Yeni Mevlid, XX. yy.)
12. Ziyâ(î) Mevlidi (Mevlidu’n-nebî, XX. yy.)

“Mevlid Metinleri” kısmında her metinden önce “Eser ve Müellifi Hakkında” ana başlığı altında, o eserle ilgili olarak sırasıyla şu bilgilere yer verilmiştir: “Eserin müellifi, Adı, Yazılış Tarihi, Yazılış Sebebi, Vezni, Beyit Sayısı, Muhtevası, Süleyman Çelebi’nin Eseriyle Karşılaştırılması, Dil ve Anlatım Özellikleri, Nüshaları”. Metinler içinde birden çok nüshası olanlar tenkitli metin hâlinde neşredilmiştir. Her metnin sonunda o eserin nüshalarından birer veya ikişer sayfanın fotoğrafları konmuştur. Çalışmanın sonuna ise araştırma yapacakların işlerini kolaylaştırmak amacıyla şahıs, yer ve eser isimlerinden oluşan bir “Dizin” konulmuştur.

Mevlid türüyle ilgili şimdiye kadar yapılmış en kapsamlı çalışma olan *Mevlid-nâme*’yi hazırladığı ve bilim âlemine sunduğu için M. Fatih Köksal’a teşekkür ederiz. *Mevlid-nâme*’nin neşrinden bu yana bir yıl bile geçmemesine rağmen üniversitelerimizde mevlidlere yönelik lisansüstü tez çalışmalarının hızlanmasında da bu çalışmanın etkisi kuşkusuz ki inkâr edilemez.

Kitabın dış görünüşüyle ilgili de bazı değerlendirmeler yapmakta yarar vardır. Bunlardan biri, eserin iki farklı baskısının bulunmasıdır. Şöyle ki, bizdeki nüshada “İçindekiler” tablosunda verilen sayfa numaralarıyla gösterilen yerlerdeki numaralar birbirine uymamaktadır. Ancak -kapak ve diğer bütün hususlar aynı olmak üzere- eser sonradan yeniden basılmış olmalı ki, sonradan gördüğümüz nüshalarda bu problem giderilmiş durumdadır. Bu çok karşılaşılmayan durum, yayımcı kuruluşun hatasını görüp ilk basılan nüshaları toplattığından kaynaklanmış olmalıdır. Diğer bir husus da, yayımlanan metinlerden sonra konulan resimlerin siyah-beyaz oluşudur. Mevcut hâliyle okunma güclüğü çekilen bu örnek sayfalar renkli ve kuşe

kâğıda basılsaydı daha iyi olurdu düşüncesindeyiz. Uzun yıllara dayalı tecrübe birikimine sahip, ülkemizin önde gelen yayın kuruluşlarından Türkiye Diyanet Vakfı'nın, baskısı şimdiden tükenmiş olan eserin mutlaka yapılması gerektiğini düşündüğümüz yeni baskılarında bu hususları düzelterek eseri mazrufuna yaraşır bir zarf içinde takdim etmesini temenni ediyor ve bekliyoruz.